

Møtet mellom kristendom og islam Refleksjoner fra Kamerun*

JOHN GUNNAR RAEN

Bakgrunnen for denne artikkelen¹ er mine erfaringer fra møtet med islam i Kamerun. Hvordan møter vi en religion som i sine hellige skrifter og tradisjoner har mange forestillinger om Jesus, og hvilke muligheter og problemer innebærer dette? Innledningsvis vil jeg skissere enkelte trekk ved islam i Kamerun. Så vil jeg gi et par eksempler på mitt møte med forståelsen av Jesus hos muslimer og en muslims møte med Bibelens Jesus. Deretter følger litt om Jesus i bibeloversettelse, salmer og forkynnelse, før jeg til slutt formulerer noen problemstillinger og spørsmål til refleksjon over strategien i kirken og kristendommens møte med islam.

Islam i Kamerun

Den første innflytelse og påvirkning går mange hundre år tilbake, men den viktigste kom med fulanernes erobringer i det forrige århundre. I utgangspunktet var dette hellig krig for å rense islam blant egne trosfrender som allerede bodde i Kamerun – vesentlig som nomader. Men veien er ikke lang fra hellig krig og renselse av islam til ren eroblingskrig. Slik ble det også i Kamerun.

Islam, slik en møter den i Kamerun, ligger stort sett ganske langt fra normativ islam og den rene lære. Den er i høyeste grad folkelig og preget av animisme og hedenske tradisjoner. Dette er samtidig noe av det fascinerende ved islam: Dens evne til å tilpasse seg, ta

*Artikkelen baserer seg på et foredrag i Missiologisk Forum

opp i seg og bruke det gamle. Litt etter litt skiftes medisinnmannen ut med marabouten,² eller de eksisterer side om side. Og folket føler det tryggest slik. Får de dertil et kristent sykehus eller poliklinikk i nærheten, har de alt som trengs for tid og evighet. Det siste synes tryggest i tiden, og det første er sikrest og best for evigheten. Marabouts religion er synlig til alle døgnets tider. Han omgir seg med sine bøker og skrivesaker, har stadig folk på besøk, lar religiøse ord og vendinger prege alle sider ved livet. Alt gjøres i Guds navn ved at en uttaler formelen «bismillaahi»³ enten det nå er produksjon av amuletter, reise til nabobyen, arbeid på åkeren, samliv med kona eller besøk på avtreddet bak huset. Hans religion er synbar og hørbar i alle sammenhenger. Slik er det ikke alltid med evangelistens, prestens og misjonærens religion.

Mahdisme

Fulanerne i Vest-Afrika har til tider vært sterkt opptatt av forestillingene om Mahdi,⁴ en eskatologisk Messiasskikkelse. Grunnleggeren av det store fulaniriket i Nord-Nigeria og Nord-Kamerun i begynnelsen av det 19. århundre, Seehu Unsmannu bii Fooduye, ble til dels sett på som en forløper for Mahdi. Maroua og Ngaoundere i Kamerun har vært viktige sentra for mahdisme med betydning langt utenfor landets grenser.

Det knyttes forventninger til Mahdi, og det er typisk at slike tanker oppstår i tider med hellig krig, renselse av islam, eller under forfall, okkupasjon og undertrykkelse av kolonimaktene.

Opp gjennom tidene har det vært lansert flere mahdier. I Kamerun hadde en i 1952 Ahmadou fra Tourningal, i Nigeria hadde en fra 1965 Abubakar Bawanké. Han kom opprinnelig fra Maroua i Kamerun. En gruppe muslimer venter på at Mahdi skal komme på et fjell utenfor Jos i Nigeria.

Mahdi-skikkelsen har noe mystisk ved seg og vekker ambivalente følelser og reaksjoner. Forestillingene skaper lett forventning hos dem som har behov for forandring, men redsel og usikkerhet hos dem som har behov for stabilitet. Dermed blir mahdien en trussel for veletablerte myndigheter.

Problemet forsterkes ved at det ikke bare er mye usikkerhet omkring selve emnet, men når det så fremstår en som påberoper seg å være mahdi, oppstår diskusjon om retormatoren virkelig er mahdi. Han skaper ofte splittelse. Splittelse fører i sin tur til voldsomheter. Og er det noe etablerte myndigheter frykter og fort slår ned på, enten det nå var de gamle etablerte fulanimyndighetene eller kolonimaktens administratorer eller de nåværende myndigheter, så er det splittelse.

I Nigeria har det flere ganger vært alvorlige opptøyer. Vi har gjerne en følelse av at det bare dreier seg om konflikter mellom kristne og muslimer. Men det er litt for enkelt. I mange tilfeller gjelder det konfrontasjoner mellom muslimske grupper hvor de kristne av ulike grunner vikles inn. Den grupperingen som har voldt noen av de største opptøyene, har sitt opphav i den nevnte religiøse lederen fra Maroua. Etter det jeg har forstått, har tankene på ham som mahdi ligget der og boblet. De har vært som en understrøm i tenkningen. En kan jo bare tenke seg hvordan det gir spenning og dynamikk. Når så trykket er stort nok, skal det ikke mye til før det bli eksplosjon som ikke lar seg styre av rasjonelle argumenter.

Kristen forkynnelse og Jesus-forståelsen i islam

Forholdet mellom mahdien og den eskatologiske Jesus kan vi ikke drøfte her. Men det er viktig å ha den i tanke både som tilknytningspunkt og som referanse for egne refleksjoner når en tenker etter hva muslimer egentlig hører når han lytter til kristen forkynnelse. Det han hører, farges av den kunnskap og de forestillinger han allerede har.

Dette blir enda tydeligere når en kommer til spørsmålet om Jesus som Marias sønn og Guds sønn. Mitt aller første møte med islam i Kamerun gikk på denne problematikken, og jeg vil kort referere det:

Det var allerede under språkstudiet. I området rundt Gadjivan hvor vi var plassert og snart skulle flytte til, hadde evangeliseringsbevegelsen «Nytt liv for alle» hatt storaksjon. Den skulle berede marken for det nye misjonærparet, tenne evangeliets lys i et område som var «truet» av islams fremmarsj. Evangeliseringsgrupper ble sendt ut i alle retninger. Evangelistene kom glade tilbake og fortalte om flere hundre katekumener som nå ventet på opplæring og dåp.

Reaksjoner på evangelisering

Men de muslimske lederne ble nok både sinte og fortvilet. Noe måtte gjøres. En motaksjon startet. Muslimene sendte ut sine «evangelister», som dels truet, dels lokket villedt og villfarne mennesker tilbake igjen der de skulle høre hjemme.

Pastor Philipp Manikasset, den største autoriteten som kunne skaffes, ble sendt til Gadjiwandistriktet. Undertegnede fikk være med. Manikasset var prest på Studio Evangeliets Røst som sendte sine program fra Det Lutherske Verdensforbunds storsender i Addis Abeba i Etiopia, en sender som var svært populær også blant de aller fleste muslimer.

Første kvelden stoppet vi i en by hvor 20–30 mennesker under

aksjonen hadde sagt at de ville bli kristne. Men etter aksjonen hadde en koranlærer dukket opp. Han truet alle tilbake til islam og samlet både barn og halv voksne til Koran-undervisning.

Vi ba om å få samle folk i byen til møte om kvelden. Det ga sjefen oss lov til. Besøk fra Radioen var likt med storbesøk. Han kunne selvsagt ikke svare nei til et slikt spørsmål, og sjefen skulle selv sørge for at folk møtte opp. Tiden nærmet seg. Vi gikk bortover mot sjefsgården. På plassen utenfor var et bål. Rundt det satt fullt av barn og unge som pugget Koranen. Lyden av taktfast lesning nådde oss:

«Si, Han er Allah, Én Allah den ene omsorgskilde. Ikke har han avlet noen, ei heller er han selv blitt avlet. Ingen er hans like».⁵

Om koranlæreren underviste det kapitlet hver kveld eller hadde valgt det med omhu av hensyn til de prominente gjester, vet jeg ikke. Men det første møtet med islam viste med all tydelighet at Jesus og inkarnasjonen både var kjent og problematisk.

Aksjonen hadde foregått kort tid før jul i 1971. Forkynnelsen hadde trolig fokusert på Jesus som Guds sønn og sikkert også på barnet i krybben. Det hele var for muslimer både ubegripelig og blasfemisk, vranglære av verste sort.

Evangelisering og makt

Men reaksjonen og moaksjonen gjaldt trolig noe mer. Aksjonen hadde presentert Jesus i en ramme av styrke og makt i en kampanje med oppbud av mange mennesker og utstrakt bruk av vår vestlige teknikk og effektivitet. Ifølge planen skulle de ha brukt helikopter for å få ut evangeliseringsgruppene. Det sviktet, så det ble bare biler og apostlenes hester. Likevel virket opplegget skremmende.

De kristne fikk tydelig demonstrert at de hadde ressurser og makt. Slik gjenspeilet også denne aksjonen noe av det som ofte har karakterisert forholdet mellom muslimer og kristne. De kristne ble oppfattet som slu fiender med mange midler og muligheter for å spre sin vranglære om Jesus som en Gud ved siden av Allah. Dermed var Jesus en fiende som måtte bekjempes med alle midler.

For de kristne ble det hele en viktig påminnelse om at muslimene var fiender som det var viktigere å beskytte seg mot enn å vinne. Fiender skal jo for øvrig ikke vinnes, men overvinnnes.

Både kirken og alle som var med i evangeliseringsaksjonen hadde de beste hensikter og ønsket inderlig å formidle et budskap om Guds kjærlighet i Jesus Kristus. Men jeg tror at både denne og andre aksjoner formidlet minst to budskap. Først et budskap om Frelseren, Guds sønn. Det var den gode nyhet. Men den druknet i en mer iøynefallende nyhet. De kristne har makt og muligheter. De er farlige.

Etter aksjonen evaluerte en det hele og skrev rapporter om det en trodde folk hørte. Men ingen stilte spørsmål om hva religiøse ledere og opinionsdannere virkelig hørte og formidlet som autoritativ fortolkning til folk. Den fortolkning de ga, ble det som folk til slutt egentlig hørte.

Evangeliet og dagliglivet

Så mitt andre møte med islam. Det skjedde et års tid senere i en liten tradisjonsrik fulanerby med et par tusen innbyggere. I forrige århundre, og langt inn i dette, var byen og sjefen der stor og mektig.

Vi reiste dit for å få kontakt og om mulig samle folk til møte. Det fikk vi anledning til. Sjefen samlet dem han hadde tillit til: mullaher, marabouten, sine nærmeste rådgivere og enkelte andre betrodde menn. En ung mann som gikk på presteskolen og undertegnede hadde vel forberedte taler om Jesus og inkarnasjonen i bagasjen. Det var rett etter jul. Vi fikk tale, men forsamlingen sørget for at det ikke ble noen monolog. De kjente godt til både Jesus og Maria. Flukten til Egypt kjente de spesielt godt. Det var tydelig at de var stolte over å kjenne sannheten. De visste hva Koranen og tradisjonen sa. I grunnen var det litt synd på denne misjonæren og hans unge medhjelper som hadde misforstått så totalt hvem annabi Isa var.

Så var det kveld. Klokka ble sju. Stillheten senket seg over byen, og det ble ekstra stille, for der lød i nattemørket kallesignalene fra senderen i Addis. Og folk lyttet.

De lyttet ikke fordi det var Pastor Manikasset som forkynte, men fordi muslimene/fulanerne gjennom radioen fikk et møte med en kristendom som ga svar på deres behov og spørsmål i livet. Evangeliets Røst snakket nemlig ikke bare om kristen tro, men om alt som hørte til menneskelivet: helse, hygiene, jordbruk, historie, gamle tradisjoner og ikke minst: kvegdrift og fulanernes egen musikk. En kristendom som brukte over halvdel av sendetiden til dagliglivets vanskeligheter og spørsmål, og snakket om dette med innsikt og forståelse, opplevdes ganske forskjellig fra den de møtte hos naboen eller i kirken i utkanten av byen.

En lærd muslim møter Jesus

Det er ikke få eksempler på rapporter i misjonsblader om at muslimer har konvertert og er blitt døpt. Riktigheten av at de har bekjent seg som muslimer og sikkert også følt seg som muslimer, skal ikke betviles.

Men hvis vi skal snakke om muslimer med virkelig dype røtter i islam, er det bare en liten håndfull som har blitt kristne. Og enda færre er det som har forblitt kristne.

Veien til kristentroen er tornefull, mangslungen og høyst forskjellig fra person til person. Men slett ikke alle møter Jesus gjennom forkynnelse, selv om forkynnelsen kanskje likevel kan ligge i bakgrunnen og virke med. Her følger et kortfattet eksempel på hvordan en lærd muslim⁶ møtte Jesus:

Moddibo var en lærd, høyt aktet religiøs leder. Han hadde gjort grundige studier i islam, kunne en del arabisk og underviste ikke lenger barna, men viderekomne muslimer.

Kort tid etter at han offentlig hadde stått frem og bekjent at han var en kristen, ble han intervjuet. Først forteller han om sin store tro på at Allah hører den som er utholdende i bønn og svarer når et menneske alvorlig ber om å få innsikt i den rette måten å tilbe ham på. Deretter kommer hans historie:

Han var syk og ble operert. Etter operasjonen hadde han sin første visjon. Han så en mann komme mot seg i skinnende hvite klær. I hendene og på føttene hadde han merker etter stygge sår som nå var legt. Også i siden hadde han et sårmerke som han viste Moddibo. Mannen tok Moddibo ved hånden, og de steg opp til himmelen.

Så skildrer Moddibo hva han der så med uttrykk som vi delvis kjenner igjen fra Åpenbaringsboken og Første Mosebok. Scenen i himmelen avsluttes med at en ung person, strålende og umåtelig vakker kommer og spør: «Har du ført ham hit? Tiden hans er ennå ikke kommet. La ham fare!»

Så våknet Moddibo. Senere sovnet han igjen og drømte at en mann kom til ham og sa: «Den personen du så, er Herren. Han plasserte seg selv i ei jomfrus liv, ble født, vokste opp. Han er Kongen, den rettferdige. Den som godtar hans forkynnelse, godtar ham selv.»

Drømmene fortsatte. Det kom bl.a. to menn, en hvit og en sort. Slik utviklet han gjennom drømmer sin forståelse av Kristus, en kristologi. I hele denne tiden, og sikkert også tidligere, var han en ivrig lytter til Radio Evangeliets Røst.

Når han skildrer sin Kristustro, uttrykker han den i begreper og termer fra Koranen og muslimsk tro. Han definerer Jesus som Ruuhullahi og Kalimatullah, Allahs Ånd og Allahs ord (Sura 4, 171). Ånden forbinder Jesus med Gud og gjør ham til ett med Gud. Om jomfrufødselen – som muslimer vanligvis ikke har vesentlige problemer med – sier han at «det er Allahs Ånd som i form av Jesus kommer ut av sin mors liv uten far. Slik var det Han Selv som kom».

Denne muslimen forsøkte å få kontakt med de kristne på stedet for å få dem til å forklare Messias. Men de avslo. Eller rettere: de vågde ikke kontakten med denne lærde høytstående muslimen som de mente det ikke nyttet å snakke med.

Etter 4 måneder var der omsider en ung kristen som hadde mot nok til å ha kontakt med ham og forklare evangeliet for denne «harde» muslimen. Ganske snart rådet han Moddibo til å stå frem i byens kirke og bekjenne sin tro offentlig. Han så gjorde. Menigheten ble henrykt.

Hele denne tida hadde Moddibo fortsatt sin undervisning som før. Men på slutten av hver sesjon underviste han om Jesus med bakgrunn i Koranen. Det gikk faktisk helt greit. Det var visstnok ingen farlige reaksjoner.

Hva så etter bekjennelsen? Moddibo fortsatte sin undervisning. Folk lyttet som før. Men ryktet om Moddibos omvendelse spredte seg, ikke først og fremst blant muslimene, selv om nok de også hørte om det som hadde skjedd, men mest blant de kristne. Etter hvert begynte de å strømme til ham både fra hans egen by, nabobyer og hele landet for å snakke med ham, gi ham bøker og traktater om Jesus på fulani og arabisk, samt gode, velmente råd. De ba og ropte halleluja i hjemmet hans. Dette var en seier.

Så begynte motstanden. Koner og naboer ville ikke ha denne hallelujaropingen. Og det gikk som det pleier å gå. Presset fra familie og andre religiøse ledere ble sterkere og sterkere. Lojalitet mot familie ble viktigere enn lojalitet mot nye venner i kirken. Han måtte bryte forbindelsen med kirken og de kristne, men ønsket ikke dermed å fornekte sin nye tro.

Jesus i bibeloversettelse, forkynnelse og salmer

Den viktigste og vel nesten eneste medarbeider med muslimsk bakgrunn ved oversettelsen av Det Nye Testamentet til fulani i 50- og begynnelsen av 60-årene var Mallum Markus, fulaner og, i sin ungdom inntil han ble kristen, Koran-lærer. Han ble i likhet med Moddibo omvendt gjennom en drøm.

Han var respektert og ble hørt av de misjonærer som samarbeidet med ham i oversettelse. Men hans innflytelse gjaldt nok nesten utelukkende det språklige, grammatikk og ordbruk. Her var han kjent for å være nøye. Allahs ord skulle oversettes korrekt, og det betydde i høy grad korrekt språkbruk. Oversettelsen ble tung og vanskelig tilgjengelig for folk flest og fulanere som snakket andre dialekter.

I fulanisangboka er der et par sanger av Mallum Markus. De er sterkt Kristussentrerte, for ikke å si lutherske og paulinske. Det dreier seg om troen alene, Jesus alene, synden alene og forsoningen ved Jesu blod.

Personnavn i Bibel-oversettelsen

Når det gjelder personnavn i Bibeloversettelsen, er der et slående skille mellom oversettelsen av gammeltestamentlige hebraiske navn og nytestamentlige navn. For så vidt er ikke det unaturlig. Når det gjelder Det Gamle Testamentet, har de helt gjennomført brukt de muslimske navneformer. Når det gjelder Det Nye Testamentet, har det vært en del variasjon og utvikling fra transkribering av latinske og greske former til nesten fullstendig gjennomføring av frankofone former i den siste oversettelsen. Det siste førte til forvirring og protester fra folk i Nigeria som bruker Fulani-bibelen, og følgelig burde ha anglofone former.

Det aller mest interessante og spennende er hva en gjør med gudsnavnet, og i særdeleshet navnet på Jesus i en muslimsk kontekst.

De valgte å bruke Allah for Gud og Yeesu for Jesus. Det stemmer bra med de ovennevnte prinsipper, men for muslimene blir det vanskelig å forstå. I verste fall styrker det deres overbevisning om at de kristne har forvansket Allahs bøker.

Forkynnelse for muslimer ut fra en bibelsk tekst blir problematisk, for muslimenes navn på Jesus er *Isa*. Uendelig mange ganger har jeg hørt, og også selv brukt setninger å la: «Yeesu, han som dere kaller Isa».

Det er en utmerket måte å begynne på hvis en vil kommunisere forskjell og motsetninger. Men det er en problematisk begynnelse hvis en er ute etter gjenkjennelse og positiv respons på evangeliet.

Da Moddibo i sin korte tid som kristen ved slutten av sine forelesninger avsluttet med noen ord om Jesus, var det viktig å ta utgangspunkt i Koranen og vise at Isa og evangelienes hovedperson var den samme.

Forkynnelsen på radio

I forkynnelse som tar sikte på muslimene, synes det å ha foregått en markant forandring. Tidligere brukte de konsekvent Yeesu. Hvis en skulle gi det en større fulaniklang, snakket en om Yeesu Almasiihu. Det siste er oversettelsen av Kristus, den salvede. Bruken av bare Almasiihu var svært hyppig hos Pastor Manikasset og er kanskje et tegn på at han følte bruken av ordet Yeesu problematisk.

Den presten som nå forkynner på radioen, bruker ikke så ofte Yeesu. Heller ikke er Almasiihu mye i bruk. Derimot bruker han ordene Isa og Ruuhullahi, Allahs ånd. Påskeprekenen 1993 begynte han slik: «I dag vil jeg snakke om den seier som profeten Isa, Guds Ånd, vant over døden.»

Når han så i samme preken leser fra Det Nye Testamentet, eller

ligger i nærheten av å sitere ordrett, bruker han Almasiihu. Det synes å bli slik at Almasiihu og Ruuhullahi nesten er identiske titler. Når han indirekte siterer Hebr. 2, 17, kaller han Jesus rett frem for Isa Ruuhullahi. Så går han videre med å sitere Koranen 19, 33 hvor det tales om Marias sønn som sto opp til liv. Bruken av Koranen som positivt belegg i stedet for noe en polemisk refererer, skal vi merke oss. Det er et relativt nytt fenomen, som vi ikke har anledning til å gå nærmere inn på her.

Spørsmål og utfordringer for interkulturell kommunikasjon av evangeliet

Til slutt vil vi oppsummere noen problemstillinger og spørsmål:

I sitt møte med islam har kirke og misjon ofte vist styrke og makt. Kamerun er ikke noe unntak, selv om mange sikkert vil hevde at det er islam som har brukt makt.

Det avgjørende er likevel hva muslimene opplevde. Det er ikke tvil om at i eksempelet med evangeliseringsaksjonen, som er nevnt ovenfor, opplevde muslimene at misjon viste styrke. Reaksjonen var motoffensiv som skulle true og lokke alle svake, vinglete sjeler tilbake.

Var det lurt å sende ut team?

Hva skulle ha vært gjort annerledes?

Hvordan kunne en ha tatt vare på de 300 katekumener som meldte seg?

Moddibo ble halvveis tvunget til åpen bekjennelse i kirken. Det hører med til å være kristen. Var det klokt? Hadde en alternativer? Hvilke?

Moddibo ble oppfordret til å bryte helt med sitt miljø da nettet snørte seg sammen.

Var det riktig? Kunne han ha utviklet seg som kristen i stillhet i sitt miljø om han hadde møtt kristne og misjonærer med empati og større forståelse av islam?

Flere andre muslimer har hatt liknende opplevelser eller blitt dratt inn i kirkene. De kristne gleder seg høylytt både lokalt og i misjonærenes heimland. Hvordan kan kristne glede seg med «englene i himmelen over at en synder vender om» (LK 15, 10), uten at muslimer opplever det både skammelig og provoserende?

Hvor går skillet mellom glede og usunn stolthet over å ha vunnet et medlem, mellom omvendelse og proselyttisme?

Det er ikke så lett å forstå hva som foregår i en muslims tanker og følelser når en av dem tilhører fellesskapet, ummah,⁷ begynner å pleie omgang med dem som er utenfor. Men fulanerne har et ordtak

som sier en del om akkurat dette: *Nyaamdo ko nyaamda, anndi ko kaarda*: «Bare den som har spist hva du har spist, vet hva som er inni deg». Griper en dybden i dette, aner en kanskje også litt av hvilke barrierer som skal forseres, og hvor skremmende det oppleves når en av ens egne går ut og spiser av et matfat en ikke selv har spist av.

Fotnoter:

1. Denne artikkelen er en forkortet og noe bearbeidet utgave av et foredrag i Missiologisk Forum i Oslo i juni 1993.
2. Fransk, forvanskning av *marbût*, en mann som har hengitt seg til askese, eller *murâbit*, en som bor i ribat. Brukes nå om en folkelig religiøs leder, formidler av Allahs velsignelse.
3. Arabisk: «I Allahs navn».
4. «Den rett utsendte». En hersker sendt av Allah. Han skal opptre i de siste tider. Forestillingene om ham er en viktig del av tradisjonen, men samtidig er tankene om ham uklare og lite presise.
5. Sura 112.
6. Navn og enkelte opplysninger er forandret.
7. Arabisk betegnelse for det islamske fellesskapet.

John Gunnar Raen, f. 1942, cand. theol. MF 1969. Misjonsprest i Kamerun 1972–1989, vikarprest i Mandal 1991–.

The encounter between Christianity and Islam: Reflections from Cameroun

On the background of a sketch of Islam in Cameroun, the author describes various images of Jesus as experienced in encounters at the popular level. Among the examples are the conversion of a learned Muslim preacher, conflicts in evangelism, problems created by the traditional terminology in Bible translation and preaching. In his conclusion the author remarks that Christian mission is often regarded by the Muslims as an expression of power, and stresses the need to distinguish between preaching and aggressive proselytization.